15/01/2021

Când cultura se inspiră din cult, se deschide spre eternitate: Patriarhul Daniel de Ziua Culturii

Patriarhul României vorbeşte în mesajul transmis de Ziua Culturii Naţionale despre legătura dintre cult şi cultură, dar şi despre valoarea liturgică și culturală a cimitirelor.

„Când cultul religios a rodit în cultură, el s-a deschis spre universalitate, iar când cultura s-a inspirat din cult, ea s-a deschis spre eternitate”, spune Preafericitul Părinte Patriarh Daniel.

În viziunea patriarhului, prin cultură „ca relație multiplă a omului cu natura şi cu societatea, se exprimă dimensiunea spirituală, creatoare a omului”.

Creat după chipul lui Dumnezeu-Creatorul, omul exprimă capacitatea sa creatoare prin modul în care înţelege şi foloseşte natura, transfigurând natura în cultură. Legătura directă a omului creator cu Dumnezeu-Creatorul universului se numeşte cult. Legătura omului cu creaţia lui Dumnezeu, cu lumea, se numeşte cultură.

Text integral:

Comemorarea celor decedaţi şi cultul eroilor susțin cultura recunoștinței şi a comuniunii între generaţii

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a declarat anul 2021 ca An comemorativ al celor adormiți în Domnul, cu scopul de a evidenţia şi promova valoarea liturgică și culturală a cimitirelor. Din punct de vedere al identităţii noastre spirituale, cimitirul este un memento memorial al timpului, întrucât moștenirea memorată creează rădăcinile spirituale necesare atât păstrării identităţii proprii, a comuniunii între generaţii, cât şi a continuităţii în istorie a spiritului unui neam.

Pe lângă valoarea religioasă sau cultică a cimitirelor, ele au în plus valoarea de moștenire spirituală a unui popor, devenind, astfel, patrimoniu cultural naţional. Etimologic vorbind, patrimoniul ne leagă de părinţi şi de patrie, ne dă identitate în istorie şi ne inspiră pentru viitor.

Comemorarea celor decedaţi şi cultul eroilor contribuie la dezvoltarea culturii recunoștinței şi a comuniunii între generaţii. Veşnica lor pomenire din neam în neam înseamnă eterna lor comemorare din generaţie în generaţie.

Prin cultură, ca relație multiplă a omului cu natura şi cu societatea, se exprimă dimensiunea spirituală, creatoare a omului. Creat după chipul lui Dumnezeu-Creatorul, omul exprimă capacitatea sa creatoare prin modul în care înţelege şi foloseşte natura, transfigurând natura în cultură. Legătura directă a omului creator cu Dumnezeu-Creatorul universului se numeşte cult. Legătura omului cu creaţia lui Dumnezeu, cu lumea, se numeşte cultură. Când Dumnezeu este perceput ca fiind prezent în lume, cultura are o profundă dimensiune religioasă, iar natura înconjurătoare este percepută ca dar şi limbaj nonverbal al lui Dumnezeu către omul, fiinţă inteligentă, chemat să primească darul, să-i descifreze, prin contemplație spirituală şi cercetare ştiinţifică, sensurile lui multiple şi să facă din el, prin cultivare, adică prin hărnicie creatoare şi dărnicie milostivă, răspuns inteligent şi iubitor la inteligenţa şi iubirea lui Dumnezeu-Creatorul pentru creaţia Sa. Astfel, întreaga cultură umană autentică poate deveni cult inteligent şi sensibil adus Creatorului universului, iar cultul religios rămâne matricea şi paradigma originară a culturii. Când cultul religios a rodit în cultură, el s-a deschis spre universalitate, iar când cultura s-a inspirat din cult, ea s-a deschis spre eternitate.

Cimitirele ortodoxe româneşti, unele înscrise în patrimoniul cultural naţional al României, altele cuprinzând în perimetrul lor valoroase monumente artistice funerare dedicate unor personalități naţionale, subliniază o dimensiune spirituală

esențială: continuitatea de-a lungul timpului, precum şi capacitatea de comuniune a unui popor cu generațiile trecute.

Cimitirele ortodoxe româneşti sunt locuri de reculegere şi de pelerinaj; în ele aflăm mormintele străbunilor noştri, ale înaintaşilor, precum şi morminte sau monumente funerare ale marilor personalități naţionale, oameni de cultură, de artă, oameni de știință, personalități politice sau religioase, morminte şi monumente ale eroilor care s-au jertfit pentru unitatea, libertatea şi demnitatea poporului român, ale eroilor revoluției române din decembrie 1989, precum şi morminte ale martirilor mărturisitori ai lui Hristos Domnul din închisorile regimului comunist totalitar; pomenirea lor cu recunoștință este nu doar o datorie morală a noastră, a tuturor, ci este şi un act de sănătate spirituală a sufletului, deoarece numai recunoştinţa sau comemorarea este relație vie mai tare decât moartea fizică a persoanei.

Cimitirul are un sens profund eclesial şi cultural în tradiția noastră creştină ortodoxă românească. Îngrijirea spațiului sacru în care se află îngropate trupurile celor adormiți constituie o îndatorire și o responsabilitate a creştinilor de a păstra aprinsă flacăra pomenirii din neam în neam sau din generaţie în generaţie a celor decedaţi, mai ales a eroilor care s-au jertfit pentru apărarea credinţei şi a patriei. Această cinstire a cimitirelor este o adevărată cultură a sufletului românesc care crede, simte şi mărturiseşte că iubirea este mai tare decât moartea. Mulţimea pomelnicelor şi parastaselor pentru cei decedaţi sau adormiţi în Domnul şi pentru eroii neamului constituie un puternic factor de cultivare a conştiinţei identităţii, unităţii şi continuităţii noastre naţionale. Rugăciunile şi pomenirea celor adormiţi în Domnul, valoarea liturgică şi culturală a cimitirelor sunt elemente de mare statornicie, continuitate şi unitate de-a lungul generațiilor. În acest sens, este semnificativ faptul că „pomelnicul” a stat la baza Cronicelor româneşti, exemplul sugestiv fiind Pomelnicul de la Mănăstirea Bistrița, Neamţ, unul dintre cele mai vechi documente ale culturii medievale românești, care conține, pe lângă nume, şi câteva date de mare importanță privind începutul istoriei voievodale și bisericești.

Cultul morţilor exprimat prin pomelnice, monumente funerare şi cimitire, constituie expresii de necontestat ale continuităţii ca neam sau popor, mărturii ale istoriei permanenței româneşti şi ale spiritualităţii naţionale. Numai un popor statornic, un popor care iubeşte pământul său, ţara sa, a putut transmite din generaţie în generaţie limba şi obiceiurile sale. În repetate rânduri, Nicolae Iorga afirma că suntem un popor care nu ne-am părăsit limba şi mormintele înaintașilor şi de aceea suntem legați sufleteşte de pământul pe care trăim.

Cimitirele au desigur și o semnificație și valoare culturală. Ele sunt expresia respectului și pioasei aduceri aminte față de înaintași. Creștinii au schimbat numele

sarcofagului (mâncător de trup) în sicriu (cutie sau chivot pentru obiecte prețioase), iar necropola (orașul morților) a devenit cimitir (loc de odihnă a celor adormiți în Domnul Iisus Hristos, Cel răstignit şi înviat din morți).

Crucile de pe mormintele cimitirelor şi poziționarea celor decedaţi spre Răsărit ne arată că Ortodoxia este Biserica legăturii dintre Cruce şi Înviere. Nicio altă Biserică nu se referă, în viaţa sa liturgică, mai mult decât Ortodoxia, la puterea Sfintei Cruci care se arată mai ales în lumina Învierii, Crucea fiind cinstită ca „sfântă şi făcătoare de viaţă”. În acelaşi timp, nicio altă Biserică nu celebrează, mai intens şi mai des în cultul ei, cultul morţilor îndreptat spre taina Învierii lui Hristos. Toate acestea se explică prin faptul că Ortodoxia înţelege şi trăieşte profund taina nedespărţitei legături ce există între Crucea şi Învierea lui Hristos, între dăruirea Sa totală ca om, lui Dumnezeu şi semenilor, pe de o parte, şi dăruirea totală a lui Dumnezeu umanităţii Sale jertfelnice, pe de altă parte. Crucea este manifestarea puterii iubirii smerite şi jertfelnice, mai tari decât moartea, iar Învierea lui Hristos este preaslăvirea din partea lui Dumnezeu a acestei iubiri jertfelnice. De aceea, Ortodoxia înţelege puterea Crucii ca fiind făcătoare de viaţă, iar slava Învierii ca fiind preaslăvire a puterii Crucii; aşadar, nedespărțite una de cealaltă.

Rugăciunile pentru cei adormiţi în Domnul şi cinstirea mormintelor sunt practici străvechi ale Bisericii, care au temei în Sfânta Scriptură şi în Tradiţia Bisericii, ele nu sunt invenții târzii sau simple obiceiuri omenești, ci constituie o expresie a iubirii smerite şi milostive faţă de semenii noştri, mai ales faţă de cei adormiţi în Domnul Hristos Cel răstignit şi înviat din morţi.

Din punct de vedere creştin, moartea poate avea trei înțelesuri: moarte fizică, adică despărțirea sufletului de trup; moarte spirituală, cauzată de păcat (cf. Romani 6, 13) şi moarte veşnică, adică despărțirea pentru totdeauna a omului de Dumnezeu, Izvorul vieţii.

Moartea fizică a omului nu înseamnă neființă, distrugere totală sau pieire a persoanei, deoarece sufletul omului este nemuritor (cf. Ecclesiasticul 12, 7). Mântuitorul Iisus Hristos spune tâlharului de pe cruce că va fi cu El în Rai, chiar în ziua morţii (cf. Luca 23, 43). De asemenea, parabola cu dreptul Lazăr şi bogatul nemilostiv arată continuitatea vieţii sufletului dincolo de mormânt, adică după despărțirea sufletului de trup (cf. Luca 16, 22-31). Cartea Apocalipsa vorbeşte despre sufletele sfinţilor care se roagă înaintea tronului lui Dumnezeu (cf. Apocalipsa 5, 8). Hristos „stăpânește şi peste morţi şi peste vii“ (Romani 14, 9), iar „cel ce crede în El, chiar dacă va muri, va trăi“ (Ioan 11, 25), adică moartea fizică a omului credincios nu poate suprima viaţa sufletească a acestuia.

Adevăratul creştin nu se teme atât de moartea trupească, cât de moartea spirituală, de păcat, deoarece aceasta din urmă înseamnă ruperea comuniunii cu Dumnezeu Cel veşnic viu (cf. Matei 10, 28). Moartea fizică nu poate despărți total pe cei ce cred în Hristos Cel înviat din morţi şi se iubesc întru El (cf. Romani 8, 35-37). De aceea, adevărații creştini menţin – prin rugăciune şi prin acte de milostenie – legătura iubirii cu cei adormiţi în Domnul.

În anul 2021, Anul omagial al pastorației românilor din afara României, se cuvine să cunoaștem mai bine şi să cinstim mai mult monumentele eroilor din ţară, dar şi monumentele şi cimitirele militare românești din străinătate, în care sunt înhumați soldații români care au luptat în Războiul de Independență, în Primul Război Mondial, în Al Doilea Război Mondial, sau cunoaşterea mormintelor celor decedați în prizonierat. De asemenea, sunt prea puţin cunoscute şi cinstite locurile şi cimitirele în care zac trupurile românilor uciși pe nedrept, precum locul unde a avut loc Masacrul de la Fântâna Albă, din nordul Bucovinei (acum în Ucraina), unde au fost uciși aproape 3000 de români, la 1 aprilie 1941, într-o zi de Paşti, pentru că aceşti români au dorit să treacă granița impusă atunci de Uniunea Sovietică. Totodată, este prea puţin cunoscut şi cinstit cimitirul eroilor români din localitatea Țiganca, Republica Moldova, situat la câteva zeci de kilometri de granița Prutului.

Ultimul articol din Crezul Ortodox „Aștept învierea morţilor şi viaţa veacului ce va să fie” şi viaţa liturgică a Bisericii ne îndeamnă pe toţi să înnoim cinstirea sufletelor celor dragi adormiți în Domnul, precum şi grija pentru mormintele şi cimitirele româneşti, cu încredinţarea că vom contribui astfel şi la păstrarea şi promovarea culturii şi identităţii noastre naţionale.

† Daniel
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Foto credit: Mircea Florescu/Arhivă Basilica.ro

Basilica.ro